

Ośrodek Badań Politycznych

(kierownik: prof. dr hab. Mirosława Marody)

I. WSPÓŁPRACOWNICY OŚRODKA

W 2006 roku w prace Ośrodka Badań Politycznych zaangażowane były następujące osoby: prof. dr hab. Mirosława Marody (kierownik), dr Dominik Batorski, dr Sławomir Mandes, dr Cezary Trutkowski, mgr Maria Rogaczewska.

II. PRACE BADAWCZE

W 2005 roku kontynuowane były prace nad realizowanym przez Mirosławę Marody, Sławomira Mandesa i Marię Rogaczewską projektem badawczym zatytułowanym: *Nowe reguły życia społecznego w sferze publicznej*. W końcu 2004 roku uzyskał on finansowe wsparcie w postaci grantu KBN. Najogólniejszym celem tego projektu jest zdobycie wiedzy o procesie kształtowania się ładu normatywnego we współczesnej Polsce i odkrycie nowych reguł konstruowania norm określających funkcjonowanie jednostek w sferze społecznej. U podstaw projektu legło założenie, że w sytuacji obserwowanego uwiędnięcia klasycznych instytucji politycznych oraz kryzysu rodziny wzrasta funkcjonalna i symboliczna waga szeroko rozumianych praktyk stowarzyszania się we współczesnym społeczeństwie. Nowoczesne społeczeństwo posiada całą gamę wyspecjalizowanych instytucji zajmujących się produkcją i zapośredniczaniem znaczeń, na które dopiero niedawno zwrócili uwagę socjologowie. Berger i Luckmann (1995) nazywają je instytucjami pośredniczącymi. Są one medium pomiędzy światem przeżywanym a wielkimi strukturami społecznymi (systemami). Za pomocą instytucji pośredniczących, ludzie przyswajają sobie i przetwarzają otaczającą ich rzeczywistość. Cały proces zapośredniczania znaczeń przez tego typu instytucje dokonuje się w małych światach przeżywanym, gdzie w ramach potocznej komunikacji są przetwarzane i przyswajane na grunt wspólnot życia.

Instytucje pośredniczące przybierają bardzo różną postać: od nieformalnych grup sąsiedzkich i ruchów społecznych, poprzez quasi-formalne grupy np.: terapeutyczne aż po stowarzyszenia (organizacje pozarządowe). Z punktu zachodzących w Polsce zmian szczególnie interesująca jest ta ostatnia postać instytucji pośredniczących i na nich skupia się realizowany projekt. Do

zakreślonego w nim obszarze badawczego włączono trzy typy stowarzyszeń, które kolejno podlegają eksploracji. Obejmują one: a) stowarzyszenia i grupy związane z Kościołem katolickim; b) organizacje pozarządowe działające w dziedzinie usług społecznych (w tym wspierające istniejące fundacje i stowarzyszenia i wspierających grupy nieformalne); c) stowarzyszenia i grupy feministyczne (np.: OŚKA, grupy zebrane wokół studiów genderowych).

Podjętą w 2005 roku rekonstrukcję reguł sfery publicznej zogniskowanej wokół szeroko rozumianej religii kontynuowano w roku 2006, przystąpiono także do badania ruchów kobiecych. Równolegle prowadzono analizę materiałów prasowych wybranych tematów. Poniżej przedstawiamy działania zrealizowane w minionym roku:

1. Stowarzyszenia / ruchy religijne

Badaniem objęto następujące stowarzyszenia / ruchy / wspólnoty: a) wybrany oddział Akcji Katolickiej z Tarnowa; Fundacja Archidiecezji Warszawskiej „Nadzieja”, przedstawiciele ruchu „Kościół Domowy”; Stowarzyszenie im. ks. Siemaszki, Stowarzyszenie „u Siemach”, b) przeprowadzono wywiady przedstawicielami tzw.: „katolickiego rocka”. Wywiady przeprowadzono z muzykami oraz z odbiorcami. Równolegle przeprowadzono obserwacje uczestniczącą na wybranych festiwalach młodzieżowych organizowanych o charakterze religijnym; c) przygotowano studium przypadku parafii z miejscowości Korytowo.

2. Stowarzyszenia / ruchy feministyczne

Badaniem objęto następujące stowarzyszenia / ruchy / wspólnoty: Porozumienie Kobiet 8 Marca, Centrum Kobiet (dawniej Polskie Stowarzyszenie Feministyczne), Centrum Kobiet, Dojrzewalnia Róż, Krąg Dakini, Feminoteka oraz szereg wywiadów z działaczami niesformalizowanych grup o charakterze feministycznym (20 wywiadów).

3. Dyskurs publiczny:

Przeprowadzono analizę treści i analizę semantyczną tygodników „Niedziela” oraz „Gość Niedzielny” rekonstruujące główne tematy, sposób ich prezentacji, wzory argumentacji, sposób diagnozowania, dotyczące instytucji Kościoła i funkcjonowania religii w sferze publicznej. Przeprowadzono również analizę treści i analizę semantyczną dzienników „Życie”, „Gazeta Wyborcza” oraz dziennika „Niedziela” pod kątem konfliktu o krzyże na zwirowisku w Oświęcimiu. Wreszcie, analizie treści poddano audycje radiowych *Fitness Duchowy* emitowane na antenie Katolickiego Radia Archidiecezji Warszawskiej Radio Józef.

Część już opracowanych danych prezentowana przez dr Mandesa i mgr Rogaczewską na konferencjach. Materiały te są sukcesywnie analizowane i zakładamy, że w przyszłym roku ukaże się książka.

W ramach **badń statutowych** prof. Mirosława Marody rozpoczęła prace nad projektem zatytułowanym *Jednostka w społeczeństwie ponowoczesnym*. Celem projektu jest analiza podstawowych parametrów społeczeństwa ponowoczesnego i ukazanie wyzwań, jakie stawiają one przed jednostką. Punktem wyjścia miało być odtworzenie formy uspołecznienia dominującej w tym typie społeczeństwa i realizacji tego celu poświęcono większość czasu. Efektem prowadzonych prac było napisanie trzech pierwszych rozdziałów przyszłej książki.

Pierwszy z nich poświęcony jest analizie podstawowego dla nauk społecznych problemu relacji między jednostką a społeczeństwem. Przedstawione zostały w nim oraz poddane krytycznej analizie dominujące stanowiska teoretyczne. Zproponowane zostało również stanowisko własne autorki, dla którego zapleczem teoretycznym są tezy socjologii historycznej Norberta Eliasa.

W rozdziale drugim, który śledzi historyczne przemiany społeczeństwa nowoczesnego, analizie poddano bardziej szczegółowo trzy jego odmiany – społeczeństwo burżuazyjne, społeczeństwo masowe oraz społeczeństwa klasy średniej. W proponowanym przez autorkę ujęciu, stanowią one typizacje przemian, jakim poddawane były warunki działań społecznych wytworzone w ramach nowoczesnej formy organizacji życia społecznego. Podjęto również próbę analitycznego wyodrębnienia podstawowych „wynałazków”, jakie zostały przez nie wprowadzone w życie społeczne, wskazując, że najważniejszym „wynałazkiem” społeczeństwa burżuazyjnego było zakończenie procesu oddzielania sfery prywatnej od publicznej i wyniesienie prywatności do roli podstawowego obszaru życia. Z kolei, społeczeństwo masowe wydaje się być odpowiedzialne za inny „wynałazek”, jakim okazało się zastąpienie potrzeb i powinności pragnieniami w roli podstawowego czynnika napędzającego ludzkie działania. I wreszcie, społeczeństwo klasy średniej można uznać za „wynałazcę” stylów życia jako podstawowego czynnika strukturującego, zastępującego takie klasyczne czynniki wyznaczające podziały społeczne jak urodzenie czy przynależność klasowa.

Rozdział trzeci poświęcony jest analizie generycznych doświadczeń współczesności, do których zaliczono życie w masie ludzi, życie w masie towarów i życie w masie informacji. Pokazuje on jednocześnie, że choć w przypadku każdego z tych doświadczeń mamy do czynienia z materialnymi przemianami rzeczywistości, to dotyczą one przede wszystkim

najgłębszej sfery społecznych powiązań i znaczeń. Oznacza to, że u podstaw każdego z trzech generycznych doświadczeń współczesności leżą takie przemiany całego środowiska społecznego, które sugerują zasadnicze **zerwanie** z dotychczas dominującymi formami uspołecznienia.

Temat ten będzie kontynuowany w roku 2007, w którym planowane jest napisanie dalszych czterech rozdziałów, co dopełniałoby całą książkę. Obejmować one będą następujące tematy: charakterystyka społecznego środowiska po-nowoczesności, społeczne „wytwarzanie” jednostek, procesy uspołeczniania indywidualnych działań oraz wytwarzanie społeczeństwa ponowoczesnego.

Dr Dominik Batorski kontynuował zbieranie danych dotyczących **relacji pomiędzy sferami polityki i biznesu w Polsce**. Zebrane wcześniej dane zostały uzupełnione o dane dotyczące składów rad nadzorczych spółek z udziałem Skarbu Państwa dla trzech nowych momentów czasowych (luty, czerwiec, grudzień 2006); dane dotyczące składów zarządów i rad nadzorczych spółek giełdowych (za lata 2003-2004) oraz dane dotyczące osób kandydujących w wyborach parlamentarnych 2005. Na ich podstawie potwierdzona została hipoteza o obsadzaniu rad nadzorczych spółek skarbu państwa przez osoby blisko powiązane z partiami politycznymi będącymi u władzy. Efekt ten widoczny jest w całym badanym okresie lat 2004-2006, wraz z wyraźnymi zmianami, które rozpoczęły się w kilka miesięcy po wyborach z roku 2005.

Na uwagę zasługuje wiele konkretnych wydarzeń i mniejszych zjawisk dotyczących obsadzania stanowisk w radach nadzorczych, w tym miejscu warto zwrócić uwagę jedynie na wstępne wyniki dotyczące pozycji Samoobrony, która wydawała się mieć więcej swoich ludzi za czasów schyłkowych rządów SLD niż w momencie współrządzenia z PiS i LPR. Niewykluczone, że w ten sposób „kupowane” były głosy posłów Samoobrony, niejednokrotnie popierających mniejszościowy rząd. Po wejściu do koalicji rządzącej Samoobrona wydaje się mieć niewiele „swoich ludzi” w spółkach skarbu państwa. Zamiast tego obsadzone są agencje podległe ministerstwu, którymi kierują politycy tej partii.

Wyniki prowadzonych badań prezentowane były na międzynarodowej konferencji: *Politics and Interlocking Directorates: A meeting to discuss current research and future collaboration*. University of Barcelona, 28th and 29th September, 2006. Dominik Batorski wygłosił wystąpienie: „*Political networks and state-owned companies in Poland: methodology and preliminary results*”. W wyniku konferencji utworzona została

międzynarodowa grupa badawcza, a OBP zajmuje się między innymi prowadzeniem internetowej strony grupy: <http://sna.pl/politicsandinterlocks/>.

Przy realizacji projektu nawiązana została współpraca z Programem Przeciw Korupcji, Fundacji Batorego, w ramach której podjęta została dodatkowa analiza finansowania kampanii prezydenckiej 2005. Celem analizy jest stwierdzenie, czy osoby obsadzające „z nadania politycznego” miejsca w radach nadzorczych spółek skarbu państwa, finansują w zamian partie polityczne i kampanie wyborcze. Nie stwierdziliśmy istotnego wkładu powiązanych z partiami politycznymi członków rad nadzorczych spółek skarbu państwa w finansowanie kampanii prezydenckiej 2005. Jednocześnie problem ten wymaga dalszych pogłębionych badań, ponieważ ze względu na znaczną nieprzejrzystość finansowania kampanii politycznych i różnego rodzaju praktyk stosowanych przez partie w celu obejścia istniejących przepisów, tego rodzaju powiązania są trudne do wykrycia.

Wreszcie, dr Cezary Trutkowski w ramach badań statutowych rozpoczął realizację projektu zatytułowanego *Polska Propaganda Polityczna*. Podstawowym założeniem, które legło u podstaw badania jest przekonanie, że rzeczywistość społeczna konstruowana jest przez aktorów uczestniczących w publicznym dyskursie za pomocą środków w znacznej mierze językowych. To poszczególni aktorzy (oczywiście w różnym natężeniu, uzależnionym od pozycji i roli, którą odgrywają w życiu publicznym) ustanawiają najważniejsze ramy interpretacyjne dla wydarzeń, które publiczność (społeczeństwo) może obserwować za pomocą środków masowego przekazu.

Celem badania jest, z jednej strony, rekonstrukcja najważniejszych środków (narzędzi i strategii) językowych służących do wytwarzania zakładanego (pożądanego) kształtu sfery publicznej, z drugiej zaś poznanie efektów działań propagandowych – sposobu percepcji i przyswajania rozpowszechnianych pojęć wśród przedstawicieli różnych grup społecznych.

Badanie składać się będzie z kilku etapów, przy czym w minionym roku kalendarzowym skoncentrowano się przede wszystkim na identyfikacji kluczowych zdarzeń komunikacyjnych kształtujących dyskurs publiczny. Obejmowały one wystąpienia najważniejszych przedstawicieli koalicji rządzącej (wystąpienia niezależne od mediów – np. przemówienia sejmowe), przy czym do dalszych analiz zakwalifikowane zostały te wystąpienia, o których następnego dnia na pierwszej stronie pisała GW i Rzeczpospolita. Wykonany został przegląd prasy z okresu od wyborów parlamentarnych 2005 do końca marca 2007. Wybrane zostały

również i skatalogowane materiały prasowe, komentujące owe wystąpienia. Następnym krokiem będzie analiza treści tych materiałów.

III. UDZIAŁ W KONFERENCJACH

D. Batorski:

1. Konferencja *Politics and Interlocking Directorates: A meeting to discuss current research and future collaboration*, University of Barcelona, 28- 29 wrzesień, 2006; referat pt. "Political networks and state-owned companies in Poland: methodology and preliminary" results.

Sławomir Mandes:

2. Konferencja Instytutu Socjologii pt. *Bariery komunikacji społecznej, czyli stan polskiej rozmowy*, Warszawa, czerwiec 2006, referat p.t. „Analiza dyskursu listów pasterskich 1989-2005”

M. Marody:

3. Konferencja *On Solidarity. Cultural and Political Conditions for the Reform and Modernisation of Social Models in Europe and the U.S.*, zorganizowana przez Institute for Human Sciences, Wiedeń, 19-20 maja; udział w panelu
4. Konferencja *Facing the Challenge of Understanding Societies in Early 21-th Century – Interdisciplinary Perspective* zorganizowana przez Instytut Studiów Społecznych UW, Warszawa, 1-2 czerwca; ref. "Social identities as a source of inequalities"
5. Konferencja *Jaka Polska? Czyja Polska?* zorganizowana przez Fundację im. Stefana Batorego, 28 czerwca; wystąpienie w panelu
6. Konferencja *Rola kultury ekonomicznej w procesie transformacji*, zorganizowana przez IS UW i ISP, 24-25 listopada; ref. „Ideologia pracy i jej miejsce w kulturze”

Maria Rogaczewska:

7. Międzynarodowa konferencja *Behavioural Economics and Economic Psychology* w Paryżu, lipiec 2006 referat p.t. "The potential for social capital building – the case of NGOs active in the labour market services in Poland"
8. Konferencja Instytutu Socjologii pt. *Bariery komunikacji społecznej, czyli stan polskiej rozmowy*, Warszawa, czerwiec 2006, referat p.t. "Komunikacja na temat bezrobocia w środowisku lokalnym"

Cezary Trutkowski:

9. *8th International Conference on Social Representations: Media and Society*, Rzym 28 sierpnia – 1 września, 2006 r., referat pt. "Social representations of local community".

IV. PUBLIKACJE:

1. Mirosława Marody, Sławomir Mandes *Polak katolik. O związkach religijności z tożsamością narodową*, „Europa”, 14 czerwca, 2006, s. 8-11